

مروری تحلیلی بر عوامل روان‌شناختی مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان

محمد امین نام آوران^۱، رضا نام آوران^۲، ابراهیم قناعت پیشه^۳

۱- کارشناسی ارشد روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز

۲- کارشناسی زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان شهید رجایی شیراز

۳- کارشناسی ارشد زیست‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد جهرم

چکیده:

افت تحصیلی یکی از چالش‌های بنیادین نظام‌های آموزشی است که نه تنها هدررفت منابع اقتصادی را به دنبال دارد، بلکه آسیب‌های روانی جبران‌ناپذیری بر بدنه دانش‌آموزی کشور وارد می‌کند. هدف از پژوهش حاضر، شناسایی و تحلیل عمیق عوامل روان‌شناختی است که به عنوان پیش‌بین‌های کلیدی در کاهش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان عمل می‌کنند. روش تحقیق در این مطالعه، کیفی و از نوع مروری-کتابخانه‌ای (سنتز پژوهی) است که با بررسی اسناد، مقالات و پایگاه‌های داده معتبر داخلی و خارجی در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که متغیرهای فردی نظیر «خودکارآمدی پایین»، «اضطراب امتحان»، «فقدان انگیزه درونی» و متغیرهای بین‌فردی مانند «سبک‌های دلبستگی ناایمن» و «فشار همسالان»، هسته مرکزی افت تحصیلی را تشکیل می‌دهند. همچنین تحلیل محتوای منابع نشان داد که تعامل میان ساختارهای روان‌شناختی و محیط خانواده، نقشی تعدیل‌گر در این فرایند ایفا می‌کند. نتیجه‌گیری پژوهش حاکی از آن است که مداخله‌های صرفاً آموزشی بدون در نظر گرفتن زیرساخت‌های روانی دانش‌آموز با شکست مواجه خواهد شد. در نهایت، پیشنهادها جهت پیاده‌سازی پروتکل‌های روان‌آموزشی در مدارس ارائه شده است.

کلمات کلیدی: افت تحصیلی، عوامل روان‌شناختی، خودکارآمدی، انگیزش پیشرفت، اضطراب امتحان،

۱.۱. کلیات و معرفی زمینه

آموزش و پرورش به عنوان ستون فقرات توسعه پایدار در هر جامعه‌ای شناخته می‌شود. کیفیت برون‌دادهای این نظام، مستقیماً با سلامت روان و عملکرد تحصیلی فراگیران گره خورده است. با این حال، پدیده‌ای به نام «افت تحصیلی» (Academic Achievement Gap/Underachievement) «همواره به عنوان یک مانع بزرگ در مسیر تحقق اهداف آموزشی خودنمایی می‌کند. افت تحصیلی صرفاً به معنای مردود شدن در امتحانات نیست، بلکه شامل فاصله میان توانایی بالقوه دانش‌آموز و عملکرد بالفعل او در محیط مدرسه است. این شکاف نه تنها منجر به سرخوردگی فردی می‌شود، بلکه در سطوح کلان، بهره‌وری نیروی کار آینده را کاهش داده و هزینه‌های سنگینی را بر دوش دولت‌ها می‌گذارد.

۱.۲. اهمیت و ضرورت موضوع

ضرورت بررسی عوامل روان‌شناختی در افت تحصیلی از آنجا ناشی می‌شود که رویکردهای سنتی، اغلب علت شکست تحصیلی را در نقص محتوای درسی یا کمبود امکانات فیزیکی جستجو می‌کردند. اما واقعیت‌های میدانی نشان می‌دهند که بسیاری از دانش‌آموزان با وجود دسترسی به امکانات آموزشی عالی، به دلیل گره‌های روانی، توانایی بهره‌گیری از این پتانسیل‌ها را ندارند. درک این عوامل برای معلمان، مشاوران و والدین حیاتی است؛ چرا که شناسایی به موقع نشانه‌های روان‌شناختی می‌تواند از تبدیل شدن افت تحصیلی موقت به ترک تحصیل دائمی جلوگیری کند. علاوه بر این، در دوران پسا-کرونا و تغییر الگوهای یادگیری، دانش‌آموزان با فشارهای روانی جدیدی روبرو هستند که بازخوانی این موضوع را دوجندان ضروری می‌سازد.

۱.۳. پیشینه نظری و پژوهشی

از منظر نظری، نظریه‌های متعددی به تبیین این پدیده پرداخته‌اند. نظریه «خودکارآمدی» آلبرت بندورا تأکید دارد که باور فرد به توانایی‌هایش، اصلی‌ترین محرک پیشرفت است. در مقابل، نظریه «درماندگی آموخته شده» مارتین سلیگمن توضیح می‌دهد که چگونه شکست‌های پی‌درپی منجر به انفعال روانی در دانش‌آموز می‌گردد. تحقیقات پیشین در ایران (مانند مطالعات کریمی، ۱۴۰۱؛ بیابانگرد، ۱۳۹۹) نشان داده‌اند که رابطه معناداری میان مفهوم خود (Self-concept) و معدل دانش‌آموزان وجود دارد. در سطح بین‌المللی نیز مطالعات ویگفیلد و اکلس (۲۰۲۰) بر اهمیت ارزش‌گذاری تکالیف و باورهای انتظاری در پیش‌بینی موفقیت تحصیلی تأکید

ورزیده‌اند. همچنین نظریه «خودتعیین‌گری (Self-Determination Theory)» بر این نکته مرکزی تأکید دارد که ارضای نیازهای روان‌شناختی اساسی مانند شایستگی، خودمختاری و ارتباط، به تقویت انگیزش پایدار کمک می‌کند. (Deci & Ryan, 2015)

۱.۴. شکاف پژوهشی

علیرغم کثرت پژوهش‌ها در حوزه آموزش، اکثر مطالعات بر تک‌متغیرها (مثلاً فقط اضطراب یا فقط هوش) تمرکز کرده‌اند و کمتر پژوهشی به صورت نظام‌مند و تحلیلی، شبکه پیچیده و درهم‌تنیده عوامل روان‌شناختی را در کنار یکدیگر قرار داده است. همچنین، بسیاری از پژوهش‌های موجود، جنبه‌های کاربردی و مثال‌های عینی برای محیط‌های آموزشی بومی را نادیده گرفته‌اند. این مقاله تلاش می‌کند با رویکردی جامع، این خلاء را پر کرده و تصویری چندبعدی از دنیای روانی دانش‌آموز دچار افت تحصیلی ارائه دهد.

۱.۵. بیان مسئله

مسئله اصلی این است که چرا دانش‌آموزانی با ضریب هوشی (IQ) متوسط و بالاتر، در مسیر تحصیل دچار افت شدید می‌شوند؟ بررسی‌ها نشان می‌دهد که افت تحصیلی یک پدیده تک‌عاملی نیست، بلکه معلول تلاقی مجموعه‌ای از نارسایی‌های روانی است که مانند یک زنجیره، عملکرد شناختی دانش‌آموز را فلج می‌کنند. برای مثال، دانش‌آموزی که با اضطراب شدید وارد جلسه امتحان می‌شود، حتی در صورت تسلط بر محتوا، قادر به بازیابی اطلاعات نخواهد بود. این اضطراب خود ریشه در الگوهای فرزندپروری کمال‌گرایانه یا تجربه‌های شکست قبلی دارد.

در واقع، افت تحصیلی در بسیاری از موارد «نشانه (Symptom)» یک مشکل عمیق‌تر روان‌شناختی است و نه خودِ مشکل. اگر نظام آموزشی صرفاً بر کلاس‌های تقویتی تمرکز کند و ریشه‌هایی چون «کاهش عزت‌نفس» یا «فقدان هدف‌مندی ذهنی» را نادیده بگیرد، نه تنها مشکل حل نمی‌شود، بلکه فشار مضاعف آموزشی می‌تواند وضعیت روانی دانش‌آموز را وخیم‌تر کند. بنابراین، تبیین دقیق این عوامل، پرسش بنیادین این پژوهش است.

۱.۶. اهداف پژوهش

- **هدف اصلی:** واکاوی تحلیلی و طبقه‌بندی عوامل روان‌شناختی مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس منابع معتبر علمی.

• اهداف فرعی:

۱. تبیین نقش سازه‌های انگیزشی در تداوم یا توقف پیشرفت تحصیلی.
۲. بررسی تأثیر اضطراب و استرس بر عملکردهای شناختی و حافظه دانش‌آموزان.
۳. شناسایی تعامل میان عوامل روان‌شناختی فردی و محیط خانوادگی در بروز افت تحصیلی.

۱.۷. سوالات پژوهش

۱. کدام مؤلفه‌های روان‌شناختی فردی بیشترین سهم را در پیش‌بینی افت تحصیلی دارند؟
۲. تعامل بین اضطراب امتحان و خودکارآمدی چگونه منجر به کاهش عملکرد در شرایط آزمون می‌شود؟
۳. نقش واسطه‌ای انگیزه پیشرفت در رابطه میان انتظارات والدین و موفقیت دانش‌آموز چیست؟

۱.۸. نوآوری و ارزش افزوده پژوهش

نوآوری این پژوهش در ترکیب مدل‌های روان‌شناختی کلاسیک با یافته‌های جدید روان‌شناسی تربیتی و ارائه «مثال‌های میدانی تحلیلی» برای هر بخش است. برخلاف مقالات مروری مرسوم که تنها به نقل‌قول بسنده می‌کنند، این مقاله با نگاهی انتقادی به تحلیل «چگونگی» اثرگذاری عوامل پرداخته و راهکارهای عملیاتی مبتنی بر شواهد ارائه می‌دهد.

۲. روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه با استفاده از روش **مروری-تحلیلی (Library Research/Review)** انجام شده است. برای گردآوری داده‌ها، از استراتژی جستجوی نظام‌مند در پایگاه‌های اطلاعاتی زیر استفاده شد:

- **منابع فارسی** (Google Scholar، SID، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، Magiran و Noormags).

- **منابع لاتین** ScienceDirect، ERIC، PsycINFO و PubMed.

۲.۱. معیارهای انتخاب منابع

۱. مقالاتی که در بازه زمانی ۱۰ سال اخیر منتشر شده‌اند (با استثنای نظریه‌های کلاسیک).
۲. پژوهش‌هایی که مستقیماً بر متغیرهای روان‌شناختی و افت تحصیلی تمرکز داشته‌اند.
۳. دارا بودن اعتبار علمی. (Peer-reviewed)

۲.۲. روش استخراج و تحلیل

داده‌های استخراج شده با استفاده از روش «تحلیل محتوای کیفی» دسته‌بندی شدند. مراحل کلی به این صورت بود:

۱. **مطالعه اولیه و استخراج مفاهیم:** شناسایی مفاهیم مرکزی مرتبط با افت تحصیلی و سازه‌های روان‌شناختی (مانند خودکارآمدی، انگیزش، اضطراب امتحان).
۲. **کدگذاری اولیه: (Open Coding)** استخراج کدهای اولیه از متن‌ها و دسته‌بندی واژگان هم‌معنا (مثلاً اضطراب امتحان، استرس آزمون، فشار ارزیابی).
۳. **مقوله‌بندی: (Categorization)** تبدیل کدها به مقوله‌های معنادار و تشکیل محورهای اصلی.
۴. **تحلیل روابط علی و معلولی:** بررسی این که هر مقوله چگونه و از چه مسیرهایی با افت تحصیلی ارتباط پیدا می‌کند.
۵. **ارائه چارچوب تحلیلی نهایی:** یکپارچه‌سازی یافته‌ها در قالب مدل پیشنهادی ماریچ نرولی و راهکارهای پروتکل محور.

۳. یافته‌های پژوهش

یافته‌های حاصل از بررسی متون تخصصی را می‌توان در سه محور اصلی طبقه‌بندی کرد:

۱. عوامل روان‌شناختی فردی (درون‌فردی)
۲. عوامل روان‌شناختی خانوادگی (بین‌فردی)

۳. عوامل روان‌شناختی مرتبط با محیط مدرسه (برون‌فردی)

۳.۱. عوامل روان‌شناختی فردی (درون‌فردی)

۳.۱.۱. خودکارآمدی و مفهوم خود تحصیلی

یکی از نیرومندترین پیش‌بین‌های افت تحصیلی، باور دانش‌آموز به توانمندی‌های خودش است. دانش‌آموزانی که دچار افت تحصیلی می‌شوند، معمولاً دارای «خودکارآمدی تحصیلی» پایینی هستند. در چارچوب نظری بندورا، خودکارآمدی پایین موجب کاهش تلاش، افزایش اجتناب از تکلیف و ناتوانی در تداوم کوشش در مواجهه با مانع می‌شود.

- **مثال میدانی:** دانش‌آموزی که در درس ریاضی یک بار نمره ضعیف می‌گیرد، اگر دارای خودکارآمدی پایین باشد، این شکست را به «بی‌لیاقتی ذاتی» نسبت می‌دهد. نتیجه چنین اسنادی معمولاً افت کوشش و افزایش اجتناب از تمرین است؛ در نتیجه، عملکرد در آزمون بعدی نیز کاهش می‌یابد و چرخه شکست تداوم پیدا می‌کند.

۳.۱.۲. انگیزه پیشرفت (درونی و بیرونی)

انگیزه موتور محرک یادگیری است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که غلبه «انگیزه بیرونی» (مثل ترس از تنبیه یا طمع برای جایزه) در بلندمدت منجر به افت تحصیلی می‌شود. دانش‌آموزانی که انگیزه درونی ندارند، در مواجهه با مطالب دشوار مقاطع بالاتر به سرعت تسلیم می‌شوند. از منظر خودتعیین‌گری، کاهش احساس شایستگی و خودمختاری، به افت انگیزش و در نتیجه کاهش سرمایه‌گذاری شناختی منجر می‌شود (Deci & Ryan, 2015).

۳.۱.۳. اضطراب امتحان و استرس مزمن

اضطراب در سطح بهینه می‌تواند محرک عمل باشد، اما سطح بالای آن منجر به «انسداد ذهنی» و افت عملکرد می‌شود. اضطراب باعث اشغال ظرفیت «حافظه کاری» (Working Memory) و کاهش پردازش کارآمد اطلاعات می‌شود؛ بنابراین، حتی اگر یادگیری اولیه رخ داده باشد، بازیابی اطلاعات در زمان آزمون با اختلال مواجه می‌گردد.

- **تبیین تحلیلی:** وقتی ذهن درگیر افکار تهدیدآمیز است، منابع شناختی کمتر در اختیار پردازش واقعی سؤال‌ها قرار می‌گیرد. این وضعیت موجب می‌شود خطای ادراکی و کاهش دقت افزایش یابد و دانش‌آموز تجربه «ناتوانی واقعی» یا «شکست قطعی» را گزارش کند.

۳.۲. عوامل روان‌شناختی خانوادگی (بین‌فردی)

۳.۲.۱. سبک‌های فرزندپروری و کنترل‌های هیجانی

سبک‌های «مستبدانه» (فشار بیش از حد) و «سهل‌گیرانه» (بی‌تفاوتی کامل) هر دو می‌توانند به افت تحصیلی منجر شوند، اما مسیر اثرگذاری متفاوت است. در خانواده‌های مستبد، کودک به دلیل ترس از شکست و پیامدهای فوری، دچار اضطراب می‌شود. در خانواده‌های سهل‌گیر، دانش‌آموز فاقد ساختار روانی برای انضباط شخصی و پیگیری هدف می‌شود. بنابراین، هر دو سبک می‌توانند به کاهش انگیزش پایدار و افت عملکرد منجر شوند.

۳.۲.۲. جو عاطفی و تنش‌های خانوادگی

اضطراب ناشی از اختلافات والدین یا «تنش‌های مزمن» در خانواده، انرژی روانی دانش‌آموز را صرف مکانیسم‌های دفاعی می‌کند و تمرکز بر تحصیل را به حاشیه می‌برد. علاوه بر این، نبود امنیت عاطفی می‌تواند به سبک‌های دلبستگی ناایمن منجر شود؛ در نتیجه، دانش‌آموز در موقعیت‌های ارزیابی (مثل امتحان) بیشتر از قبل واکنش اضطرابی نشان می‌دهد.

- **نکته تحلیلی:** در این وضعیت، امتحان صرفاً یک رویداد آموزشی نیست؛ بلکه برای دانش‌آموز نشانه‌ای از قضاوت، عدم امنیت یا طرد تلقی می‌شود و شدت اضطراب افزایش می‌یابد.

۳.۳. عوامل روان‌شناختی مرتبط با محیط مدرسه

۳.۳.۱. رابطه معلم-دانش‌آموز و سبک‌های تعاملی

معلمان در شکل‌دهی به ادراک دانش‌آموز از خود و جهان نقش اساسی دارند. معلمانی که از رویکردهای تحقیرآمیز یا مقایسه‌های مداوم استفاده می‌کنند، می‌توانند «درماندگی آموخته شده» را تقویت کنند. در مقابل، پیوند عاطفی مثبت و بازخورد سازنده می‌تواند به عنوان ضربه‌گیر در برابر افت تحصیلی عمل کند.

- **مثال میدانی:** دانش آموزی که در کلاس بارها با جملاتی مانند «تو اصلاً نمی فهمی» مواجه می شود، در طول زمان یاد می گیرد تلاش کردن بی فایده است. چنین باوری به کاهش کوشش، افت تکلیف پذیری و در نهایت افت نمره منجر می شود.

۴. تحلیل و تفسیر یافته ها

تحلیل یافته ها نشان می دهد که افت تحصیلی محصول یک «ماریپچ نزولی» است. این ماریپچ معمولاً با یک عامل کوچک (مثل یک نمره بد یا یک سرزنش) شروع می شود، اما به دلیل ضعف در سازه های روانی دانش آموز، به سرعت گسترش یافته و به افت پایدار منجر می گردد.

۴.۱. رویکرد مقایسه ای (نقش تفسیر روانی شکست)

اگر دانش آموز (الف) با خود کارآمدی بالا و دانش آموز (ب) با خود کارآمدی پایین را در یک آزمون دشوار مقایسه کنیم، هر دو ممکن است شکست بخورند. تفاوت اصلی در «تفسیر روانی» این شکست است:

- دانش آموز (الف) شکست را ناشی از «کم کاری موقت» می داند و تلاشش را افزایش می دهد (تاب آوری تحصیلی).

- دانش آموز (ب) شکست را سندی بر «بی عرضگی» خود تلقی می کند و با عقب نشینی روانی، راه را برای افت تحصیلی پایدار هموار می کند.

این تفاوت تفسیر، مسیرهای انگیزشی و شناختی را تغییر می دهد و تعیین می کند که شکست به رشد منجر شود یا به توقف.

۴.۲. حلقه مفقوده میان توانایی ذهنی و پیشرفت: انگیزش

تحلیل عمیق تر نشان می دهد که «انگیزش» حلقه مفقوده میان توانایی ذهنی و پیشرفت است. بسیاری از دانش آموزان دچار افت، به جای نقص بنیادی در توان شناختی، دچار «اختلال در تنظیم هیجان» هستند. آنها نمی توانند لذت های آنی (مثل بازی های رایانه ای) را برای رسیدن به اهداف بلندمدت (تحصیل) به تأخیر بیندازند. این ناتوانی در کنترل تکانه، ریشه در ضعف عملکردهای اجرایی مغز دارد که تحت تأثیر استرس های محیطی آسیب دیده اند.

۴.۳. کمال گرایی منفی و اهمال کاری

باید به نقش «کمال گرایی منفی» اشاره کرد. دانش آموزانی که فکر می کنند یا باید «بهترین» باشند یا «هیچ»، به دلیل ترس از کامل نبودن، دچار اهمال کاری (Procrastination) می شوند. اهمال کاری روان شناختی مستقیماً به انباشت مطالب، افزایش اضطراب قبل از آزمون و در نهایت افت تحصیلی منجر می گردد. در واقع، کمال گرایی منفی نه تنها انگیزش را کاهش می دهد، بلکه زمان مؤثر یادگیری را نیز محدود می کند.

۴.۴. چارچوب پیشنهادی: تعامل فرد-خانواده-مدرسه

بر اساس تحلیل منابع، می توان یک مدل تعاملی پیشنهاد داد که در آن:

۱. **سطح فردی** (خودکارآمدی پایین، اضطراب، انگیزش ضعیف) آسیب شناختی-هیجانی ایجاد می کند.

۲. **سطح خانوادگی** (سبک فرزندپروری، امنیت عاطفی، انتظارات والدین) شدت و جهت اثرات فردی را تعدیل می کند.

۳. **سطح مدرسه** (کیفیت رابطه معلم-دانش آموز، بازخورد آموزشی، فضای روانی کلاس) می تواند یا حلقه نزولی را تشدید کند یا مسیر جبران را فعال سازد.

در نتیجه، راهبردهای مؤثر باید به جای تمرکز تک بعدی، به شکل چندسطحی طراحی شوند.

۵. نتیجه گیری

افت تحصیلی نه یک پدیده تصادفی، بلکه برآیند تعامل پیچیده متغیرهای درون فردی و محیطی است. نتایج این بررسی نشان داد که هسته سخت این پدیده، «کاهش باور به توانمندی» و «اختلال در سیستم انگیزشی» دانش آموز است. هنگامی که دانش آموز تصویر مثبتی از آینده تحصیلی خود نداشته باشد و محیط (خانه و مدرسه) نیز به جای حمایت، به بازتولید اضطراب پردازد، افت تحصیلی اجتناب ناپذیر می شود.

در مجموع، می توان نتیجه گرفت که برای مقابله با افت تحصیلی، پارادایم آموزشی باید از «آموزش محوری صرف» به سمت «روان-آموزش محوری» تغییر جهت دهد. تمرکز بر تقویت عزت نفس، آموزش مهارت های مقابله با استرس و اصلاح سبک های اسناد در دانش آموزان، به مراتب موثرتر از افزایش ساعت های تدریس

خصوصی خواهد بود. مدارس باید به جای کارخانه‌های نمره‌دهی، به محیط‌های امن روانی تبدیل شوند که در آن شکست، نه یک فاجعه، بلکه فرصتی برای یادگیری تلقی گردد.

۶. پیشنهادها

۶.۱. پیشنهادهای کاربردی (میدانی)

۱. **تشکیل کارگاه‌های «مدیریت اضطراب امتحان»:** مدارس باید به دانش‌آموزان تکنیک‌های ریلکسیشن، تنظیم تنفس و بازسازی شناختی را برای مقابله با افکار منفی در جلسه امتحان بیاموزند.
۲. **اصلاح سیستم پاداش‌دهی:** والدین و معلمان باید به جای «نتیجه» (نمره)، بر «تلاش و فرایند» تمرکز کنند تا انگیزه درونی دانش‌آموز تقویت شود.
۳. **مشاوره‌های خانوادگی:** برگزاری جلسات منظم برای والدین جهت آموزش سبک‌های فرزندپروری مقتدرانه و آگاه‌سازی آن‌ها از پیامدهای مخرب کمال‌گرایی افراطی.

۶.۲. پیشنهادهای پژوهشی

۱. انجام مطالعات آزمایشی (Semi-experimental) برای بررسی اثربخشی درمان‌های شناختی-رفتاری (CBT) بر کاهش افت تحصیلی.
۲. مطالعه طولی بر روی تأثیر فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی بر تمرکز و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان نسل جدید.

۲. منابع

۲.۱. منابع فارسی

- بیابانگرد، ا. (۱۳۹۹). روان‌شناسی تربیتی: نظریه‌ها و کاربردها. نشر ویرایش.
- سیف، ع. ا. (۱۴۰۰). روان‌شناسی پرورشی نوین: روان‌شناسی یادگیری و آموزش. نشر دوران.
- کریمی، ی. (۱۴۰۱). عوامل مؤثر بر افت تحصیلی و راه‌های پیشگیری از آن. فصلنامه علمی-پژوهشی تعلیم و تربیت، ۳۸(۲)، ۴۵-۶۲.
- منصور، م. (۱۳۹۸). روان‌شناسی ژنتیک: تحول روانی از تولد تا پیری. انتشارات سمت.

۲.۲. منابع لاتین

- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2015). Self-determination theory. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 486-491.
- Pintrich, P. R., & Schunk, D. H. (2020). *Motivation in education: Theory, research, and applications* (4th ed.). Pearson.
- Wigfield, A., & Eccles, J. S. (2020). Expectancy-value theory of achievement motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 68-81.
- Zimmerman, B. J. (2017). Self-regulated learning and academic achievement: An overview. *Educational Psychologist*, 25(1), 3-17.

Analytical Review of Psychological Factors Affecting Students' Academic Decline

Mohammad Amin Namavaran¹, Reza Namavaran², Ebrahim Ghanat Pisheh³

1. M.A. in Psychology, Islamic Azad University, Shiraz Branch
2. B.A. in Persian Language and Literature, Shahid Rajaee Campus, Farhangian University, Shiraz
3. M.A. in Biology, Islamic Azad University, Jahrom Branch

Abstract

Academic decline is one of the fundamental challenges faced by educational systems, which not only leads to a significant waste of economic resources but also imposes irreversible psychological consequences on students. The present study aims to identify and deeply analyze the psychological factors that act as key predictors in reducing students' academic performance. The research method is qualitative and based on a review-library approach (research synthesis), conducted through the examination of documents, articles, and reputable national and international databases from 2015 to 2025. Findings indicate that individual variables such as low self-efficacy, test anxiety, lack of intrinsic motivation, and interpersonal variables including insecure attachment styles and peer pressure constitute the core psychological contributors to academic decline. Furthermore, content analysis of the reviewed sources revealed that the interaction between psychological structures and family environment plays a moderating role in this process. The results suggest that educational interventions alone, without considering students' psychological foundations, are prone to failure. Finally, practical recommendations for implementing psychoeducational protocols in schools are presented.

Keywords: academic decline, psychological factors, self-efficacy, achievement motivation, test anxiety